

Intelektinės nuosavybės apsauga: kodėl naudinga turėti Europos patentą?

2012 metais pasiektas svarbus lūžis Europos intelektinės nuosavybės apsaugos srityje: po ilgų derybų valstybės narės sutarė dėl vieningo Europos patento sukūrimo. Tačiau naujoji sistema sulaukia ir kritikos. Inovacijų kūrimo skatinimas – vienas iš Europos Sąjungos strategijos „Europa 2020“ prioritetų. Naujovių kūrimas turėtų skatinti ES vidaus rinkos konkurencingumą, ekonomikos augimą bei naujų darbo vietų kūrimą, todėl ES siekia užtikrinti tinkamą intelektinės nuosavybės apsaugą. Išradimo patentavimas, vienas iš intelektinės nuosavybės apsaugos būdų, itin svarbus inovacijas kuriančioms įmonėms ir mokslo institucijoms. Įgijusiems patentą – dokumentą, patvirtinantį išradimo autorystę – garantuojama naujovės apsauga nuo klastojimo, kopijavimo ir kito neteisėto naudojimo komerciniams tikslams.

Vieningos ES patentų sistemos kūrimas – ilgas ir sudėtingas procesas, trukęs kelis dešimtmečius. Europos verslo atstovai nuo pat vidaus rinkos kūrimo pradžios buvo suinteresuoti vieninga patentų sistema, kuri užtikrintų efektyvią išradimų apsaugą kuo didesneje teritorijoje. Europos patentą išradėjai galėjo įsigyti ir anksčiau, tačiau registravimo, administravimo ir teisinių ginčų sprendimų procedūros skyrėsi – išradimą tekdavo atskirai patentuoti kiekvienoje valstybėje narėje. BUSINESSEUROPE, verslo interesus ES ginančios organizacijos teigimu, Europos įmonės kasmet išleisdavo apie 289 mln. eurų patentų valstybėse narėse apsaugai, o daugeliui mažų ir vidutinių įmonių tokie kaštai išties per dideli – vieno Europos patento įregistravimo ir administravimo išlaidos siekdavo iki 32 tūkstančių eurų.

Dėl vieningos patentų sistemos valstybės narės ilgai nesutarė. Reikėtų prisiminti ir tai, jog Europos patentų konvencijos narės yra ne tik ES, bet ir kitos Europos bei kitų regionų valstybės, kurių inovacijų kūrėjai aktyviai teikia paraiškas Europos patentui įsigyti. Dideli patentų aprašymų vertimo į valstybių narių nacionalinę kalbą kaštai, nacionalinių teisės sistemų skirtumai, ES koordinavimo trūkumas, neaiškumai dėl teismų sprendimų galiojimo kėlė inovacijas kuriančių įmonių ir kitų institucijų nepasitenkinimą bei skatino valstybes apsispręsti dėl esminių pokyčių.

2012 m. viduryje valstybės narės galiausiai sutarė dėl vieningo Europos patento bei teisminės ginčų sprendimo sistemos – pasiektas vienas iš svarbiausių gilesnės integracijos intelektinės nuosavybės apsaugoje tikslų. Tačiau ar naujoji sistema lems ES vidaus rinkos konkurencingumo augimą bei atneš ekonominės naudos? Kokių pokyčių patirs mažos ir vidutinės įmonės, kuriančios inovacijas? Kokių pasiekimų ir pokyčių galėtų tikėtis Lietuva? Kaip teigia Valstybinio patentų biuro (VPB) direktoriaus pavaduotojas Žilvinas Danys, naująją sistemą reikia vertinti kaip svarbų pasiekimą, tačiau nederėtų pamiršti ir probleminių aspektų.

Europos patentų sistemos naujovės

Šiandien, įregistravus vieningą Europos patentą vienoje šalyje, jis galios visose dėl naujos sistemos sutarusiose valstybėse, taigi iš esmės beveik visoje Bendrijos teritorijoje. Tiesa, svarbu pabrėžti ir tai, kad ankstesnysis Europos patentas iš esmės niekur nedingsta. Išradėjai iš ES ir kitų valstybių gali kreiptis dėl jo išdavimo ir įsigaliojimo keliose ar visose prie Europos patentų konvencijos prisijungusiose šalyse. Tačiau naujoji tvarka 25 ES valstybių narių išradėjams leis ženkliai sumažinti vertimo kaštus, senojoje sistemoje sudariusių didžiausių išlaidų dalį, patento apibrėžties vertimo į oficialias Europos patentų biuro (EPO) kalbas (anglų, vokiečių ir prancūzų) išlaidos galės būti kompensuojamos, ypač mažoms ir vidutinėms įmonėms.

Svarbūs pokyčiai vyksta ir ginčų dėl patentų galiojimo sprendimo srityje: teisminė sistema, skirta šiems ginčams nagrinėti, tapo patogesnė ir aiškesnė. Valstybių vadovai apsisprendė dėl Bendrojo Europos patentų teismo buveinių Paryžiuje, Londone ir Miunchene bei sutarė Teismo skyrius veikiant ir kitose

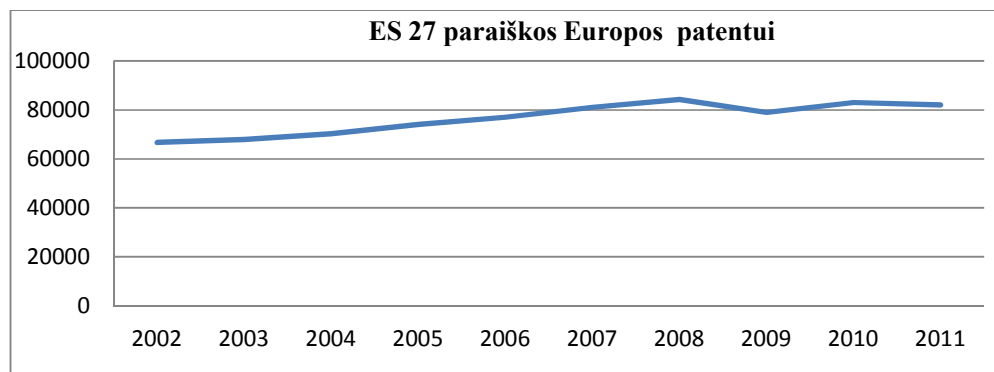
valstybėse narėse. Tačiau svarbiausia naujovė – nuo šiol ieškovai galės pateikti vieną ieškinį, o Bendrojo Europos patentų teismo sprendimas galios visoje Bendrijos teritorijoje. Kritikai teigia, jog šios teisminės sistemos sukūrimas teigiamų pokyčių neatneš – jei Bendrasis patentų teismas veiks Europos Sąjungos Teisingumo teismo (ESTT) priežiūroje, tikėtina, jog bylos bus nagrinėjamos ilgai, o ESTT teisėjų intelektinės nuosavybės srities išmanymas gali kelti abejonų. Kaip teigia Valstybinio patentų biuro direktoriaus pavaduotojas Žilvinas Danys, Bendrojo Europos patentų teismo galia bei santykis su nacionaliniais teismais ir ESTT tebėra ginčų tarp valstybių narių objektas.

Numatytos palankesnės paramos gavimo sąlygos patentams registruoti, ypač mažoms ir vidutinėms įmonėms. Kaip įmonės, kuriančios inovacijas, bei mokslo institucijos pasinaudos naujomis galimybėmis, bus galima įvertinti vėliau. Tikimasi, kad vieningas Europos patentas ims sėkmingai funkcionuoti 2014 m.

ES ir Lietuvos patentų statistika

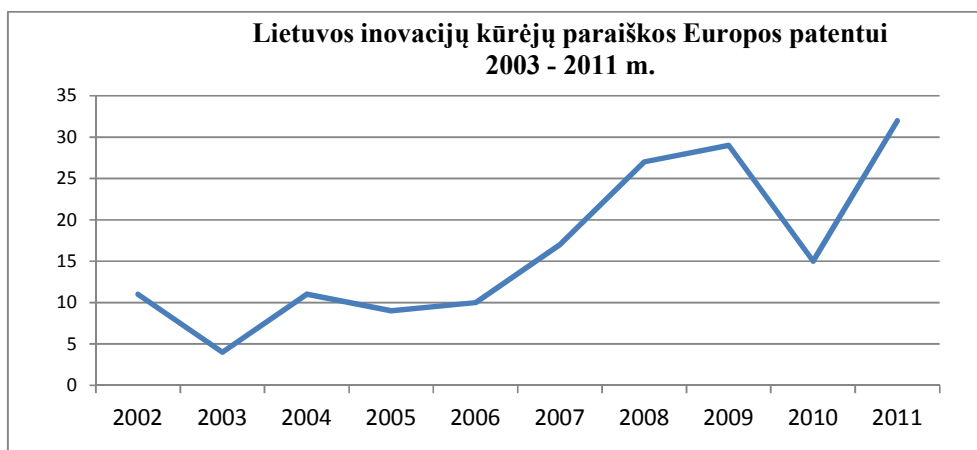
Išradėjai dažniausiai patentuoja medicinos bei kompiuterines technologijas, organinės chemijos produktus bei transporto išradimus. Remiantis Europos patentų biuro 2011 m. duomenimis, daugiausia patentų paraiškų pateikia stambios technologijų įmonės: *Siemens* (2235 vienetai), *Philips* (1759) ar *Samsung* (1733). Tiesa, svarbu paminėti, jog Europos patentą įregistruoti gali ne tik subjektai iš Europos šalių, bet ir iš kitų pasaulio regionų (pavyzdžiui, *Samsung*, įregistruota Pietų Korėjoje). Pastariesiems Europos patento nauda akivaizdi – išradimams apsauga garantuojama vienoje iš svarbiausių pasaulio rinkų. Kaip teigia Žilvinas Danys, Europos patentas pasaulio valstybėms itin patrauklus dėl saugumo ir apibrėžtumo. Nors, pavyzdžiui, JAV patentą gauti yra lengviau ir pigiau, tačiau beveik visi patento registravimo atvejai galiausiai atsiduria teismuose.

Pagal patentinių paraiškų kiekį tarp ES valstybių narių pirmauja Vokietija, kurios išradėjai 2011 m. EPO pateikė 26 234 paraiškas patentui įgyti. Bendras ES valstybių narių teikiamų paraiškų kiekis per metus svyruoja tarp 65 ir 80 tūkstančių, o kasmet išduodama apie 30 tūkst. naujų patentų.

Šaltinis: 2011 m. EPO paraiškų statistiniai duomenys

Trys išradėjai iš Lietuvos 2011 m. įgijo Europos patentą. Lietuvos paraiškų patentams skaičius nuo 2010 m. auga:

Šaltinis: 2003–2011 m. EPO paraiškų statistiniai duomenys

Tikimasi, jog naujoji vieningo Europos patento sistema paskatins Lietuvos išradėjus – įmones bei mokslo institucijas – kurti inovacijas ir patentuoti išradimus.

Patentų ekonominė nauda

Tiek įmonėms, tiek ES, skatinančiai inovacijų kūrimą, svarbu turėti duomenų apie patentų ekonominę naudą. Tačiau šios srities vertės skaičiavimai yra sudėtingi: reikia ne tik apskaičiuoti patentų pridėtinę vertę, bet ir atsižvelgti į inovacijų kūrimo kaštus, kurie dažnai būna itin dideli. Kai kurie analitikai¹ teigia, jog vidutinė patento pridėtinė vertė yra apytiksliai 3 mln. eurų. Tačiau svarbu atsižvelgti į tai, jog išradimai skiriasi, o jų kuriama vertė gali svyruoti nuo kelių tūkstančių iki keliasdešimt milijonų eurų. Vienas žymiausių patentų sistemos analitikų, B. van Pottelsberghe, savo darbuose² pabrėžia vieningo Europos patento sukūrimo naudą – sumažėjusius vertimo, patento palaikymo bei procedūrinius kaštus. Tačiau naujoje sistemoje prireiks mažiau vertėjų ar intelektinės nuosavybės teisėje besispecializuojančių advokatų, todėl šių paslaugų sektorių pajamos mažės.

Vertinant naująją vieningo Europos patento sistemą, Žilvinas Danys siūlo atsižvelgti į kelis aspektus. Inovacijų kūrėjams sistema suteiks naujų galimybių: mažės patento įregistravimo kaštai, teisminė ginčų sprendimo sistema taps paprastesnė. Taigi įmonės, ypač mažos ir vidutinės, bus skatinamos kurti inovacijas ir pažangias technologijas. Kita vertus, svarbūs pokyčiai vyksta teritorijoje, kurioje patentai ima galioti. Tiesa, naujoji sistema įsigaliojo 25 valstybėse narėse – Italija ir Ispanija neprisijungė ir nusprendė neatsisakyti vertimų reikalavimų. Ekonominė nauda susijusi su įvairiais išradėjo mokamais administraciniais mokesčiais, išradimo realizavimui reikalingos infrastruktūros kūrimu – formuojasi su patentų registravimu ir palaikymu susijusių paslaugų rinka. Kita vertus, kaip teigia Žilvinas Danys, yra ir trečiasis aspektas, susijęs su Europos patento galiojimo plėtra: plečiantis patento galiojimo teritorijai, didėja ir patentinių ginčų tikimybė. Kopijavimo ar imitavimo atvejams, kurie anksčiau nebūtų buvę paviešinti, bus taikomos griežtos priemonės. Teisme įrodžius, jog įmonė neturėjo teisės vykdyti tam tikrą gamybinę veiklą, išaugs bankroto grėsmė. Be to, jei patentas dėl tam tikrų priežasčių nustos galioti vienoje valstybėje narėje, jis nebegalios ir visoje ES teritorijoje, o tai įmonei reiškia gamybinės veiklos stabdymą.

¹ A. Gambardella, D. Harhoff, B. Verspagen, The Value of European Patents, *European Management Review* 2008 (5), psl. 69 - 84

² B. Van Pottelsberghe, *Economic Perspectives on the Unitary Patent Protection in Europe*, European Parliament 2011, Brussels

Taigi, kaip matyti iš šių pavyzdžių, patentų registravimo sistema tapo palankesnė, tačiau kontrolės ir imitavimo bei kopijavimo prevencijos priemonės sugriežtėjo.

Naujosios patentų sistemos perspektyvos Lietuvoje

Inovacijų kūrimo skatinimas – vienas iš Lietuvos prioritetų. 2010 – 2020 Lietuvos inovacijų strategijoje iškeltas ambicingas tikslas pagal suminį inovatyvumo indeksą (Europos patentų skaičius – viena iš jo sudedamųjų dalių) pasiekti ES vidurkį. Lietuvoje kasmet įsigalioja maždaug 1000 patentų, tačiau tik apie 7 proc. jų priklauso Lietuvos išradėjams. Kokį poveikį Lietuvos inovacijų kūrimui ir siekiui pavyti ES vidurkį turės vieningo Europos patento sukūrimas? Žilvinas Danys pabrėžia, jog naujoji sistema turi daug privalumų, ypač žvelgiant į ateities perspektyvas. Visų pirma, nors Lietuvos išradėjai nėra linkę aktyviai teikti paraiškas Europos patentui, naujoji sistema jiems bus daug palankesnė. Be to, bus galima gauti kompensaciją su registravimu ir patento palaikymu susijusiems mokesčiams.

Kita vertus, vieningam Europos patentui ėmus sėkmingai funkcionuoti, į Lietuvą turėtų atkelti 70 tūkst. Europos patentų (kartu su išduotaisiais naująja tvarka), todėl Žilvinas Danys pabrėžia, jog naująją sistemą reikėtų vertinti atsargiai ir atkreipti dėmesį į iš pirmo žvilgsnio ne tiek akivaizdžius neigiamus aspektus. Užsienio inovacijų kūrėjai galės lengviau apskusti Lietuvos gamintojus, jei gamybos technologijos ir produktai pasirodytų pernelyg panašūs į jų sukurtus. Tai reikš teisminių ginčų skaičiaus augimą, kuris Lietuvos įmonėms nebūtų naudingas.

Tačiau patentų atkeliavimas susijęs ir su investicijų augimu ir galimu naujų darbo vietų kūrimu. Patentų administravimas ir su juo susijusios paslaugos priimančiajai valstybei narei reiškia didesnes įplaukas į biudžetą, kurios galėtų būti skiriamos vietos inovacijų kūrimo skatinimui, visuomenės žinių didinimui. Dar vienas naudingas aspektas – patentai yra išsamūs techninės informacijos šaltiniai. Kiekvienas patentas susijęs su detaliu išradimo aprašymu, kuris yra paviešinamas, tad visuomenės išprusimas technologijų srityje augs. Be to, tikėtina, jog naujosios patentų sistemos viešinimas didins Lietuvos įmonių ir mokslo institucijų intelektinės nuosavybės teisių apsaugos žinias ir skatins kurti.